

پژوهش؛ پشتوانه‌ای مکمل برای آموزش، یادگیری و کارکرد فناوری آموزشی

از آنجا که انتشار این شماره از مجله با «هفته پژوهش» قرین است، بر آن شدیم سرمقاله این شماره را به پژوهش اختصاص دهیم. براساس تعاریف پذیرفته شده نوین، اساسی‌ترین نقش و کارکرد تکنولوژی آموزشی تمهید مقدمات کیفیت‌بخشی به کلیه امور آموزشی است. تمهیداتی شامل طراحی، برنامه‌ریزی، اجرا و ارزشیابی در هر حوزه، رشته، موضوع، عنوان و مطلب مورد یادگیری ضرورت پیدا می‌کند. به عبارت ساده‌تر، برای تأمین کیفیت آموزش هر برنامه درسی، که موضوع درگیری معلم و دانش‌آموز در هر فرایند یاددهی - یادگیری است، باید طی چند مرحله ابتدا به طراحی چگونگی آموزش و انتخاب رویکردها، راهبردها و رویه‌های اقدام به عمل، با توجه به هدف‌ها و نیازهای شناخته شده، اقدام کرد. سپس برای چگونگی اجرای آموزش و سامان‌دهی فرایند یاددهی - یادگیری برنامه‌ریزی کرد و بعد براساس برنامه تعیین شده به اجرا پرداخت. در مرحله نهایی هم از اقدامات انجام شده ارزشیابی به عمل آورد و نقاط قوت و ضعف کار را برای انجام اصلاحات و اقدامات بعدی مشخص کرد. حال سؤال اساسی این است، آیا اجرای هر یک از مراحل یاد شده، طراحی، برنامه‌ریزی، اجرا و ارزشیابی، بدون پشتوانه کار پژوهشی، از اعتبار لازم برخوردار است؟

واقعیت آن است که «پژوهش» پشتوانه‌ای محکم و مستند برای اعتباربخشی به هر نوع طرح و برنامه و اجرا و ارزشیابی است. برای طراحی چگونگی اجرای هر برنامه درسی، اعم از دروس ریاضی و ادبی، باید مشخص کنیم نیازهای یادگیرنده از نظر فیزیکی و روانی، علمی و عملی، و مهارتی، علاقه‌ها و گرایش‌های سبک یادگیری، توانمندی‌های دانشی و... چیست. آگاهی نسبت به این موارد مهم، به بررسی، تحقیق، مطالعه و پژوهش نیازمند است. اولین گام برای برنامه‌ریزی اجرای هر طرح آموزشی نیز پژوهش است. بدون تکیه بر پشتوانه نتایج پژوهشی نمی‌توان ادعا کرد که برنامه‌ریزی اجرای برنامه درسی به شیوه اصولی صورت گرفته است. به علاوه، اجرای طرح آموزش در فرایند یاددهی - یادگیری نیز چنانچه به صورت امری پژوهشی در نظر گرفته شود، به‌خوبی می‌تواند

پیش فرض‌های بینشی، گرایشی، رویکردی و روشی را مورد آزمون قرار دهد و نتایج پژوهش هر مرحله از آموزش برای تجدید نظر در طراحی و برنامه‌ریزی اجرای مرحله بعد مبنا قرار گیرد. به علاوه، هر امر ارزشیابی، از جمله ارزشیابی چگونگی اجرای برنامه درسی در کلاس درس، بدون انجام کار پژوهشی، بی‌معنا بی‌پشتوانه و نامعتبر است. اصولاً پژوهش پیش‌نیاز هر نوع کار ارزشیابی است و تا نوعی پژوهش صورت نگیرد، ارزیابی و ارزشیابی ناممکن است. بدین ترتیب، معلم و دانش‌آموز به مدد بهره‌گیری از نتایج پژوهش اقدامات اجرایی هر برنامه می‌توانند موارد بعدی فرایند یاددهی و یادگیری را با ذهنی روشن‌تر نسبت به قوت‌ها و ضعف‌های موجود، و با اعتماد به نفس بیشتر و گام‌هایی سریع‌تر و مشتاق‌تر به پیش ببرند.

با توجه به پیش‌گفته‌ها، ضرورت آشنایی معلمان محترم با پیش‌نیازهای پژوهشی و روش‌های ساده و پیچیده بررسی و تحقیق در امور گوناگون آموزشی، به ویژه در اجرا و اعمال برنامه‌های درسی در کلاس‌های درس، موضوعی است که بیش از پیش باید مورد توجه قرار گیرد و لازم است معلمان ارجمند موضوع آشنایی با رموز پژوهش‌های متفاوت متناسب با اجرای برنامه‌های درسی گوناگون را در دستور کار یادگیری‌های ضروری خویش قرار دهند.

نکته دیگر اینکه بازخوردهای معلمان از پژوهش در مراحل متفاوت اجرای برنامه‌های درسی در کلاس‌های درس می‌تواند مبنای خوبی برای برنامه‌ریزان درسی به منظور اصلاح، تغییر یا تکمیل برنامه‌های درسی باشد. نکته آخر نیز اینکه آماده‌سازی معلمان برای ایفای نقش‌های پژوهشی و مجهز شدن به توانمندی‌ها و مهارت‌های لازم برای انجام پژوهش‌های لازم، به‌جا و معتبر نیز از اهم وظایف و بایسته‌های نهادهای آموزش‌های ضمن خدمت و تربیت معلم است. در یک جمع‌بندی می‌توان گفت، پژوهش زیربنا و پشتوانه کارکرد مطلوب تکنولوژی آموزشی و اعمال تکنولوژی آموزشی مطلوب، نیز به نوبه خود، تضمینی بر تأمین کیفیت آموزش است.

دکتر فرخ لقا، رئیس‌دانا
منتظمین در تعلیم و تربیت